

Prof. Dr.
Taner ASLANAksaray Üniversitesi Tarih Bölümü.
E posta: taneraslan@aksaray.edu.trORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8207-3224>

Eser Geçmişi / Article Past: Başvuruda bulundu. / Applied 02/08/2022 Kabul edildi. / Accepted 03/09/2022

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1153317>

Araştırma Makalesi

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Osmanlı Devleti'nde Avusturya Postaları

Austrian Posts in the Ottoman State

Öz

Osmanlı Devleti'nde yabancı postaların varlığının 15. Yüzyılda Venedik'e verilen imtiyazlar neticesinde başladığı söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin verdiği imtiyazlar neticesinde posta açma hakkını elde eden Avrupalı devletler, ülkenin önemli ticaret merkezlerinde posta büroları açmışlardır. Yabancı postalar arasında en dikkat çekici posta ise Avusturyalılara aitti. Çeşitli anlaşmalarla posta büroları açan Avusturya, açtığı 80'den fazla posta bürosuyla önemli bir varlık alanı oluşturmuştur. Osmanlı Devleti, mühim bir sorun olan yabancı postalarla ve özellikle de bunlar arasında sayıca ve faaliyet açısından oldukça geniş bir donanımına sahip olan Avusturya postalarıyla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Çalışmada, Osmanlı topraklarında Avusturya postalarının kuruluşu ve bu postalarla yapılan mücadele üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Posta, Avusturya postaları, Osmanlı Devleti

Abstract

It can be said that the existence of foreign posts in the Ottoman Empire started as a result of the privileges given to Venice in the 15th century. As a result of the privileges given by the Ottoman state, the European states, which obtained the right to open mail, opened post offices in the country's important trade centers. Among the foreign mails, the most remarkable mail belonged to the Austrians. Austria, which opened post offices with various agreements, has created an important area of existence with more than 80 post offices it has opened. It had to struggle with foreign posts, which was an important problem in the Ottoman Empire, and especially with Austrian posts, which had a wide range of equipment in terms of numbers and activities. In the study, the establishment of the Austrian posts in the Ottoman lands and the struggle with these posts are emphasized.

Key words: Post, Austrian Posts, Ottoman Empire

ATIF: ASLAN Taner, "Osmanlı Devleti'nde Avusturya Postaları", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/3 (Eylül 2022), s. (714-728)

CITE: ASLAN Taner, "Austrian Posts in the Ottoman State", *Journal of History and Future*, 8/3 (September 2022), pp. (714-728)

Screened Turnitin

Giriş

Osmanlı Devleti'nde sistemli olarak yabancı postalar 19. Yüzyılda kurulmuştur.¹ Ancak yabancı postaların varlığı 15. Yüzyılın ortalarına kadar gitmektedir. Yabancılara ait posta teşkilatının, II. Mehmet zamanında 1453'te Ceneviz ve 1454'te Venediklilere tanınan posta taşımacılığı imtiyazının verilmesiyle başladığı söylenebilir.² Venedikliler, posta taşımacılığında Cenevizlilere göre daha aktif faaliyet yürüterek, elde ettikleri ayrıcalıklar sayesinde ilk yabancı posta teşkilatını kurmuşlardır. İskenderiye-Halep-İzmir ve İstanbul hattında kurulan posta teşkilatı, mektupları posta kuryeleri vasıtasıyla göndermekteydiler. Denizci kimliğiyle öne çıkan Venedikliler, bu özelliklerini limanlar arasındaki haberleşmede de kullanarak bir nevi 16. Yüzyılda bu sahada varlık alanı oluşturmuşlardır. Ayrıca bu faaliyetlerini önceleri gizli olarak yürütürken çalışma alanını genişletmiş ve yasal olarak yürütmeye başlamışlardır.³

I. Süleyman zamanında, Avrupalı devletlere verilen siyasi ve ticari ayrıcalıkların en önemli sonuçları arasında posta imtiyazları önemli bir yere sahip olmuştur.⁴ İlerleyen zamanlarda buna benzer verilen imtiyazlardan istifade eden Avrupalı devletler, muhtelif antlaşmalara posta ile ilgili hükümleri zorla koydurtmuşlardır.⁵ Bu hükümler arasında Osmanlı Devleti'nin önemli yerlerinde postahane açmak ve işletmek de yer almaktaydı.⁶ Yabancı postalar, umumiyetle sefaret postalarının naklini sağlıyorlardı. Bu husus, devletler hukukunun sefaretlere ait muafiyetler faslının bir fıkrasında yer almıştır. "Her guna taarruzdan masun bulunan sefaret kuryeleri sefarete ait posta işlerini görebilir ve kendi eşyalarını da gümrük teftişlerinden muaftır."⁷

Devletler hukuku prensibi bağlamında postaya dair muafiyetler neticesinde sefaretlerin haberleşmesini⁸ sağlayan yabancı postalar, zamanla posta ve eşya taşımaya ruhsat almışlardır.⁹ Yabancı postaların kurulmasında levantenler ile gayrimüslim tebaanın bulunduğu önemli ticaret merkezlerinin etkili olduğu söylenebilir.¹⁰ Aslında Osmanlı

-
- 1 Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, editör: E. İhsanoğlu (İstanbul: IRCICA, İstanbul 1999), 602.
 - 2 Edvin Rizi, "Levant Postaları ve Türkiye'nin Bunlara Karşı Savaşı II", *Yeni Koleksiyon*, no. 8, (Ocak 1980): 9-11; Güleser Aykara, "Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları ve Posta Uzmanları II", *PTT Dergisi*, no. 27, (Ocak 1985): 21-22.
 - 3 Aykara, "Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II", 21-22
 - 4 Sakin Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", *TC Münakalat Vekaleti PTT Dergisi*, Y: 2, no. 13, (Haziran 1939): 25.
 - 5 Tanju Demir, "Salih Zeki ve Ecnebi Postahanelerinin Kaldırılması Konusundaki Görüşleri", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C: 7, no. 1, (2005): 172; Yavuz Selim Karakışla, "Arşivden Bir Belge: Ecnebi Postahanelerinden Gelen Evrak-ı Muzırır (1889)", *Toplumsal Tarih*, (Ekim 2001): 48.
 - 6 Kamuran Günseli, "Levant Şark Postaları", *Türk Pulculuğu*, Y: 3, no. 13, (Mayıs 1977): 11.
 - 7 Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no. 13, 25.
 - 8 Ersin Yurtsever, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postaneler", *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, Y: 2, no. 4-5, (15 Şubat 1984): 26.
 - 9 Edvin Rizi, "Levant Postaları ve Türkiye'nin Bunlara Karşı Savaşı", *Yeni Koleksiyon*, no. 1, (Ekim-Kasım 1978): 9.
 - 10 Salih Kuyaş, "Türk Posta Tarihi Üzerine: Pul Öncesi Posta Damgaları ve İlk Osmanlı Pulları", no. 8, *Tarih ve Toplum*, (Ağustos 1984): 57.

topraklarında yabancı postalar devletin postalarının yetersizliğini iddia ederek, kendi sefaretlerinin haberleşmesini sağlamak maksadıyla postahane kurmak hakkını elde etmişlerdir.¹¹

Avrupa'dan gelen postalar, Osmanlı Devleti tarafından özel kuryeler vasıtasıyla taşınırdı. Bu kuryeler ise hususi olarak tahsis edilen yeniçerilerin himayesinde korunmakta ve Osmanlı topraklarında güvenlikleri üst seviyede sağlanmaktaydı. Söz konusu kuryelerin taşıdıkları ilk postalar resmi postalardı, 1729 yılından itibaren de özel postaları da taşımaya başlamışlardır.¹² Osmanlı Devleti'nin önemli şehir merkezlerinde yabancı postalar kurulmuş, bunlar arasında Fransız, Avusturya, Alman, İngiliz ve Rus posta büroları önemli yer teşkil etmekteydi. Bu postalar bağlı oldukları devletlerin paraları üzerinden özel tarife uyguladığı gibi kendi pullarını da kullanmaktaydılar.¹³

Osmanlı Devleti'nin önemli şehir merkezlerinde kurulan yabancı postalar arasında en etkin ve uzun soluklu Avusturya postası olmuştur. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde kurulan Avusturya postalarının kuruluşu ve Osmanlı postaları üzerinde oluşturduğu tekel ile bu postalarla yapılan mücadele üzerinde durulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Avusturya Postalarının Kuruluşu ve Gelişimi

Osmanlı Devleti'nde mihver müesseseler arasında yer alan posta kurumu, posta taşımacılığı ve dağıtımında tek söz sahibi olana kadar, yabancı postalar faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Venediklilerin başlattığı posta faaliyetlerinden sonra birçok Avrupa devletinin Osmanlı topraklarında posta büroları açtıkları görülmektedir. Bu postalar arasında en önemli ve büyük boyutlarda işlerlik kazanmış yabancı posta teşkilatına Avusturyalılar sahip olmuşlardır.¹⁴ Özellikle Lloyd Şirketi¹⁵ sayesinde güçlü bir organizasyon kurmak suretiyle bu sahada üstünlüğü ele geçirdikleri görülmektedir. Kurdukları 80'den fazla posta bürosu ile Osmanlı limanları arasında neredeyse tek isim olma özelliğine sahip olmuşlardır.¹⁶ Önemli şehir merkezlerinde Avusturya posta büroları açılmıştı. Bu postalar kendi paraları üzerinden özel tarife uygulamakta ve kendi pullarını kullanmaktaydılar.¹⁷ Mensup oldukları ülkenin vatandaşlarının posta hizmetlerini sağlamakla birlikte, Osmanlı tebaasına da bu hizmeti sunmaya başlamışlardır. Avusturya postaları başta olmak üzere Osmanlı Devleti'ndeki yabancı postalar, uluslararası posta birliğine girene kadar yabancı devletler ile posta faaliyetlerinde aracılık üstlenmişlerdir.¹⁸

11 Kamuran Günseli, "Levant Şark Postaları", Y: 3, no. 13, 11.

12 Rizi, "Levant Postaları", no. 1, 9.

13 Turgut Tan, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancılara Verilmiş Kamu İmtiyazları", *AÜSBFD.*, C: XXII, no. 2, (Mart 1967): 285.

14 Yağmur, Say, "Haberleşmenin Gelişimi ve Türk Postası", *PTT Dergisi*, no. 27, (Şubat 1990): 21.

15 Lloyd Şirketi hakkında geniş bilgi için bakınız, M. Emre Kılıçaslan, *Osmanlı Kıyılarındaki Batı: Avusturya Lloyd Buharlı Kumpanyası*, (İstanbul: Libra Kitap, 2019).

16 Ersin Yurtsever, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar", *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, Y: 3, no. 1-2, (15 Nisan 1984): 37.

17 Tan, "Yabancılara Verilmiş Kamu İmtiyazları", 298.

18 Mehmet Cemil Bilsel, *Lozan*, (İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 1933): 155.

Avusturya postalarının Osmanlı ülkesindeki varlığının Karlofça Antlaşmasında Avusturya elçilik memurlarının seyahatlerinde gereken yardımın ve kolaylığın gösterileceğine dair taahhüdün verilmesiyle başladığı ileri sürülebilir.¹⁹ Bu antlaşmadan sonra posta haberleşmesine dair en ileri ve köklü adımın ise 1718 Pasarofça ve 1791 Zıştovi antlaşmalarıyla gerçekleştiği söylenebilir. Bu antlaşmalar Avusturyalılara posta açma ruhsatını verdirtmiştir.²⁰ Pasarofça Antlaşması ile Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında ticaret ve seyr-i sefain antlaşması yapılmıştır. Bu, iki ülke arasında serbest ticareti mümkün kılmış, bu bağlamda Avusturya konsoloslukları kurulmuştur. Söz konusu antlaşma sonrasında ticaretin gelişmesi beraberinde haberleşme evraklarının da mübadelesini zorunlu kılmıştır. Ancak Osmanlı postaları halka ait mektup naklini yapmadığından²¹, bu durumun haberleşme evraklarının taşınmasında sorun oluşturması üzerine 1719'da Avusturya elçiliği ile Avusturya arasında posta teatisi başlatılmıştır.²² Yapılan antlaşmalar gereğince Avusturyalıların postahane açma haklarını elde etmelerinin yanı sıra Avusturya sefaretinin posta görevlilerine de her türlü kolaylık sağlanmıştır.²³

Avrupa'da eğitim, okuryazarlığın artması ve buna bağlı olarak haberleşme araçlarındaki gelişim, insanlar arasındaki iletişimde de yeni anlayışları intaç kılmıştır. Bu bağlamda Avrupa'da haberleşmenin en önemli ayağını oluşturan postanın halka da inmesiyle birlikte posta hizmetlerinin önemi artmaya başlamıştır. Avrupa'da halkın postalarının da taşınmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nde postahanesi bulunan Avusturya, sefaret haberleşmesinin yanı sıra halka posta hizmeti sunmaya başlamıştır (1726).²⁴ Böylece başlangıçta İstanbul'daki Avusturya sefaretini ile Viyana arasındaki resmi haberleşmeye yönelik faaliyette bulunan Avusturya postası 8 yılda gelişip organize olmasıyla 1729'da genel posta haline dönüşmek suretiyle, bütün posta işlemlerini ve faaliyetlerini yürütür duruma gelmiştir. Osmanlı Devleti Avusturya postalarının hem faaliyetlerine müsaade etmiş hem de korunmasını sağlamıştır.²⁵ Avusturya postalarına Osmanlı Devleti'nce verilen güvenceler özellikle İngiliz ve Hollandalı tüccarlar tarafından da tercih edilmiş, bu durum Avusturya postalarının uluslararası posta hizmetlerinde tartışmasız üstünlüğünü ortaya koymuştur.²⁶

1746 tarihi ise Avusturya postaları açısından bir dönüm noktası olmuştur. İmparatoriçe Maria Terez zamanında Viyana'dan İstanbul'a İstanbul'dan Viyana'ya ayda bir defa olmak

19 Aykara, "Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II", no. 27, 21-22.

20 İbnü'z-ziya Ahmed Reşid, "Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri", *İstışare*, no. 16, (1 Kanun-ı Sani 1324): 724

21 Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no. 13, 25.

22 Say, "Türk Postası", 38; Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no. 13, 26; Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", 602.

23 İbnü'z-ziya Ahmet Reşit, "Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri", 725-726.

24 Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no. 13, 26; Ersin Yurtsever, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar", *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, no 9, (Ocak 1983): 27.

25 Aykara, "Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II", no. 27, 22; Say, "Türk Postası", 38; Günseli, "Levant Şark Postaları", 11

26 Yurtsever, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar", no. 13, 27.

üzere düzenli posta faaliyetleri başlatılmıştır. Söz konusu tarih Osmanlı Devleti'nde yabancı postaların faaliyetlerinin başlangıcı kabul edilmektedir.²⁷ 1784'te Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşma ile Avusturya postalarının posta imtiyazı genişletilmiştir. Daha önce ücretsiz nakledilen resmi postalarla birlikte bütün mektuplar belli bir tarifeyle tabi tutulmuştur.²⁸ Avusturya Posta İdaresi bu tarihte sefarethaneden ayrılarak kiraladığı özel bir binada düzenli posta hizmetlerine başlamıştır.²⁹

Avusturya, posta işletme talebini her antlaşmada zikretmiştir. 1791 Zıştovi Antlaşmasının 13. maddesine buna dair taleplerin girdiği görülmektedir. “Ve devlet-i imparatoriyeden iyâb ve zihâb eden kuryelerden kable's-sefer soyulanların Devlet-i Aliyye emvâl-i mağsûbelerinin zarar tahsîlini icâb edecek cemi'-i esbâb ve vesâili müsamaha ve iğmâz etmeyeceğinden mâ'adâ fimâ ba'd kuryelerinin emnen ve salimen iyâb ve zihâblan kargir te'sîr olacak vecihle iktizâ eden nizâmı icra eyleye.”³⁰ Görüldüğü üzere Avusturya bu maddede, bu talebini yinelediği gibi, Avusturya posta kuryelerinin Osmanlı Devleti'nde serbestçe posta taşımacılığı yapmasının sağlanması ile zararların karşılanması ve muhafazası da yer almaktaydı. Avusturya'nın diplomatik girişimleri ile Osmanlı ülkesinde meşruiyet elde eden Avusturya postaları, 1821'den sonra düzenli ve istikrarlı posta haline getirilmiştir.

18. yüzyılın ortalarından itibaren Avusturya postaları İstanbul, Selanik ve İzmir başta olmak üzere önemli şehir ve merkezlerde 78 postahane açmıştır. Bu postaların taşımacılık faaliyetleri ise Lloyd ve Tuna Buharlı Gemi Şirketlerince yürütülmekteydi.³¹ 1836'da kurulan şirketin çalışanları posta memuru görevini de üstlenmişlerdir. Bu da Avusturya postalarının düzenli bir görünüm sergilemesini sağlamıştır. Bu durum diğer Avrupa postaları arasında Avusturya postalarının tercih edilebilirliğini artırmıştır.³²

Avusturya'nın Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşmalara posta ile ilgili koydurduğu hükümler sonucu elde ettiği ayrıcalıklarla konumu güçlenen Avusturya postaları, faaliyetlerini daha geniş bir yelpazede tutmaya başlamıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'ne gelen postaların taşınmasını üstlenen Avusturya deniz taşıma şirketlerinin faaliyetleri artınca bazı limanlarda acentelikler açmak suretiyle posta muamelesine de başlamışlardır. Söz konusu acenteliklerin açılmasına onay veren Osmanlı bürokratları başlangıçta bu postaların faaliyetlerini mahzurlu görmemişlerdir.³³ Avusturya posta acentelerinin kendi vapurlarıyla posta nakil ve dağıtım işlerini yürütmeleri Osmanlı posta sisteminde bir açığı kapattığı izlenimi uyandırmaktadır. Bürokratların müsaade etmelerinin arka planında bu durumun yattığı söylenebilir. Zira Osmanlı posta sisteminin düzenli bir posta ağına sahip olmaması bu duruma sessiz kalınmasının bir sebebi olarak öne sürülebilir. Bundan dolayı olsa gerek Avusturya postalarının posta evraklarının taşınmasında bir sakınca görmemiş

27 Buyan, “Posta Tarihi ve Postalarımız”, no. 13, 26.

28 Aykara, “Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II”, no. 27, 22.

29 Aykara, “Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II”, no. 27, 22; Buyan, “Posta Tarihi ve Postalarımız”, no. 13, 26.

30 İbnü'z-ziya Ahmet Reşit, “Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri”, 725

31 Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, s. 602-603.

32 Aykara, “Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları II”, no.27, 22.

33 Buyan, “Posta Tarihi ve Postalarımız”, no. 13, 26; Şekip Eskin, “Türk Posta Tarihi”, *TC Münakalat Vekâleti PTT Dergisi*, Y: 4, no. 39, (Ağustos 1941): 27-28.

olabilirler. Avusturya Posta İdaresi, Osmanlı Devleti'nde posta işletmesinden önemli bir kazanç elde edince acenteliklerin sayısını artırmaya başlamış, İzmir, Beyrut, Trabzon, İnebolu, Samsun, Giresun, Çanakkale, İskenderun vs. liman şehirlerinin de bulunduğu 15 acentelik açmıştır.³⁴

Avusturya Postalarının Menfi Faaliyetleri ve Buna Dair Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti'nde yabancı postalar, antlaşmalarla elde ettikleri imtiyazlar sayesinde İstanbul başta olmak üzere, önemli ticaret merkezleri ile bu arada gayrimüslim Osmanlı tebaasının meskun olduğu bölgelerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Avusturya postaları ile birlikte diğer Avrupa postalarının Osmanlı Devleti'ndeki varlığı bir zaruretten doğmuştu. Ancak postanın önemli bir kar marjı sağlamasıyla birlikte bu kazançlarından vaz geçmek istemeyen yabancı postaların varlığı, hem iktisadi hem de önemli bir güvenlik sorunu meydana getirdiklerinden dolayı sonuçları ağır bir biçimde hissedilmeye başlanmıştır.³⁵ Yabancı postaları, özellikle Tanzimat sonrasında taşra birimlerinde faaliyetlerine müsaade edilmesiyle birlikte, geniş bir ağa sahip olmuşlardır. Ülke içinde geniş çaptaki teşkilatlanmaları güvenlik açığı meydana getiren yabancı postalardan kurtulmanın çıkış yolları aranmaya başlanmıştır.³⁶ Yapılan antlaşmaların etkisinin yanı sıra önemli bir güç haline gelen yabancı postalar, bağlı oldukları devletlerin elçiliklerini diplomatik baskı aracı olarak da kullanmaktaydılar. Herhangi bir kontrole tabi bulunmayan³⁷ yabancı postalara gelen mektuplar, paketler ve çantalar, Osmanlı memurlarının gözleri önünden geçirilip posta acentelerine götürülerek dağıtımı yapılmaktaydı.³⁸

Avusturya, kurduğu posta teşkilatının diğer postalara nazaran hız, güvenlik ve modern görünümü sayesinde elde etmiş olduğu üstünlüğü, politik ve ekonomik kazanca dönüştürmüştür. Osmanlı postalarının modernizasyonunun istenilen seviyelere gelememesi, Avusturya postalarının tercih edilirliliğini intaç kılmıştır. Bu durum, devletin önemli bir kazanç halini alan postalardan pay elde edememesiyle sonuçlanmaktaydı. P. Hugonet'e göre yılda 300.000 mektup söz konusu postalarca Osmanlı vergisinden kaçırılmıştır. Devletin bir senede mektup, paket ve para havalesi olarak bütün trafiğinin yaklaşık 380.000 olduğu göz önüne alınırsa meselenin vehameti çok daha iyi anlaşılmış olur.³⁹ Böylece yabancı postalar bağlı buldukları devletlerin önemli bir kâr elde etmesini sağlıyorlardı. Avrupalı devletler postalardan 600-800.000 Frank elde ederken Osmanlı Devleti ise 12 milyon 500 bin Frank zarara uğratılmış oluyordu.⁴⁰ Özellikle Avusturya postalarının elde ettiği kâr daha yüksekti. Bütün masraflar çıkarıldıktan sonra 1 milyon krona ulaşan bir kar

34 Eskin, "Türk Posta Tarihi", no. 39, 27-28; Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no.13, 26.

35 Günseli, "Levant Şark Postaları", 11.

36 Nesimi Yazıcı, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu", *Yeni Türkiye*, no. 32, (2000): 318.

37 Rizi, "Levant Postaları I", 9.

38 Semerci, "Şark Postaları", 23.

39 Say, "Türk Postası", 38.

40 Muharrem Semerci, "Posta Tarihinde Şark Postaları", *PTT Dergisi*, no. 103, (Haziran 1991): 22; Tan, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancılar Verilmiş Kamu İmtiyazları", 299.

elde etmekteydiler.⁴¹

Avusturya postaları başta olmak üzere bütün yabancı postalar, Osmanlı Devleti'nde giderek bir sömürü aracı durumuna gelmişlerdir. Mali açıdan verdikleri zararın yanı sıra aynı zamanda hakimiyeti zedeleyen bir teşebbüs halini almışlardır. Özellikle azınlık isyanlarının arttığı bir dönemde evrak-ı muzırraların ulaştırılmasında bu postaların aracılık ettikleri anlaşılmıştır. Devlet görevlileri, yabancı postaları denetleme ve inceleme haklarının olmamasından dolayı bu postahanelere gelen ve giden evraklar ve postalar ile kişileri tespit etme olanağına sahip olamıyorlardı. Söz konusu postahanelere Müslüman tebaanın girmesine de müsaade edilmemesi durumu daha ciddi hale getirmekteydi. Özellikle muzır olarak nitelendirilen propagandist içerikli yayınlar, söz konusu postahaneler vasıtasıyla ülkeye sokulmaktaydı.⁴² Muzır neşriyatların dağıtım merkezi konumundaydılar.⁴³ Bunun yanı sıra yasak ilaç, kaçak eşya ve silahlar bu postahaneler aracılık etmekteydiler. Bu durum ülke için büyük bir tehdit niteliğini haizdi.⁴⁴

Bir ihtiyaçtan dolayı varlığına müsaade edilen yabancı postalar, zamanla gayr-ı resmi uygulamalarıyla önemli bir sorun halini almıştır. Propagandist faaliyetlerde kullanılan yasak yayınların ülkeye sokulmasında bu postalar dikkatlerden kaçmamıştır. Yasak yayınların ülkeye girişi bu kanallar vasıtasıyla gerçekleşmekteydi. Yabancı postaların menfi faaliyetleri incelemeye alınmış, pek çok hukuka muğayir hadiselerin odağında yer aldıkları tespit edilmiştir. Girit valisine gönderilen bir emirnamede Hanya, Kandiye ve Resmo iskelelerinden Avusturya posta vapurları vasıtasıyla insan kaçakçılığı yapıldığına yer verilmektedir. Girit valiliğinin söz konusu yasadışı faaliyetlere müsaade etmemesi, gerekli yasal işlemlerin başlatılması istenmiştir. Ayrıca ilgili ülkenin elçiliğine de delilleriyle beraber gönderilen yazıda, vapurların uluslararası yasalara uygun tarzda faaliyet yürütmeleri ve gereğinin yapılması vurgulanmıştır.

Avusturya elçiliği uluslararası yasalara göre hareket edilmesi için gerekenin yapılmasına dair bir bilgiyi Osmanlı makamlarınca paylaşmak yerine, uluslararası antlaşmaları ve bir ülkenin iç hukukunu ve egemenlik haklarını hiçe sayan teşebbüslerden dolayı gözüaltına alınan Avusturya posta vapurunda görevli memurların serbest bırakılmasını istemiş, memurların yasadışı herhangi bir faaliyet içerisinde olmadıklarını iddia etmiştir. Hatta buna dair teminat dahi vereceklerini belirtmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı makamları "elinde mürur tezkiresi olmayan hiç kimsenin livalardaki iskelelerden posta vapurlarına alınmaması"nı söz konusu iskelelerde görevli memurlara tebliğ etmiştir. Ayrıca bu, posta vapur acentelerine de bildirilmiş olmasına rağmen yasal geçiş belgeleri olup olmadığına bakılmaksızın geçişlerin olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı makamları tarafından bu durumun hiçbir devlet tarafından kabul edilmeyeceği, rıza gösterilemeyeceği, yapılan hukuksuz uygulamaların devletlerarası münasebetleri bozacağı dile getirilmiştir.

41 Eskin, "Türk Posta Tarihi", no. 39, 27-28; Buyan, "Posta Tarihi ve Postalarımız", no. 13, 26; Bilsel, *Lozan*, 155.

42 Karakışla, "Arşivden Bir Belge", 48.

43 Tanju Demir, *Türkiye'de Posta Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, (Ankara: PTT Genel Müdürlüğü, 2005): 83

44 Demir, "Salih Zeki ve 'Ecnebi Postahanelerinin Kaldırılması'", 173.

Bu bağlamda durumun giderek önemli bir hukuki sorun halini alması üzerine posta vapur acentelerinin bağlı buldukları Avusturya'nın Hanya konsolosu Mösyö Estaflic'e hukuksuz faaliyetler delilleriyle iletilmiştir. Ayrıca Girit'te Avusturya posta acenteleriyle hukuk zemininde mücadele yolu seçilmiş, geçişlerde suiistimallerin önlenmesi için acentelere bir yazı gönderilmiştir.⁴⁵ Kalas şebhenderliğinden Hariciye Nezaretine gelen bir yazıda, Simeno adında Avusturya Posta Vapurunun 78 kadar Yunan redif askeriyle birlikte, belirtilmeyen bir sebeple İstanbul'a hareket ettiğine dair bilgiye rastlamaktayız.⁴⁶

Trabzon limanında, posta vapurları ile çok sayıda silahın kaçak yollarla getirildiği tespit edilmiştir. Osmanlı gümrük memurlarının denetim ve incelemeleri neticesinde silahların kime ait olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kaldı ki posta acentesinde görevli Mösyö Fosti Küt söz konusu silahların sahibi bulunana kadar acentenin deposunda tutulmasını ve bu müddet zarfında da gümrük ücretinden muaf tutulmasını istemiştir. Yapılan yazışmalarda savaş malzemeleri ve silahların Osmanlı topraklarına girişinin yasal olmamasına rağmen ruhsatsız silahların hangi nedenle getirildiğinin izahı istenmekte, ayrıca yasal olmayan silahların ancak Osmanlı gümrük depolarında muhafazasının sağlanmasının gereğine değinilmiştir.⁴⁷

Osmanlı Devleti yabancı posta acenteliklerine gelen her nevi postayı denetleyemiyordu. Bu durumun mahzurları göz önüne alınarak, acentelerin bağlı buldukları devletlerle bu hususa dair yapılan diplomatik görüşmeler neticesinde Osmanlı Devleti'ne ait posta evraklarının Osmanlı posta acentesi tarafından dağıtımının yapılacağı hükme bağlanmış olsa da buna uyulmadığı birçok uygulamada görülmektedir. Osmanlı Devleti evrak-ı muzırta olarak tavsif ettiği zararlı yayınların ülkeye girişine yasak getirmiş olmasına rağmen yabancı posta acentelerinin aldıkları izinlerle bunu deldikleri görülmektedir. Örneğin yasak yayınlar arasında yer alan İmer gazetesinin Avusturya Lloyd şirketince özel bir pul ile sahiplerine ulaştırıldığı anlaşılmıştır. Bu gibi özel pul ile posta evraklarının dağıtımının hem hazineye hem de zararlı yayınların hukuki ve siyasi mahzurlar doğuracağı vurgulanmıştır.⁴⁸

Osmanlı limanlarına yabancı posta vapur acenteleriyle getirilen mektup ve evrakların, rıhtıma çıkarıldıktan sonra vapur acentelerinin bağlı buldukları devletlerin konsolosluklarına götürülerek konsolosluk vasıtasıyla dağıtımının yapıldığı görülmektedir. Osmanlı makamları dağıtılan evrakların mahiyetinin bilinmemesinin mahzurlu bir durum oluşturduğuna dair bilgi konsolosluklara iletilmiştir. Zira söz konusu evrak ve mektupların acentelerden alınarak teftiş edildikten sonra acentelere verilmesi oldukça önem arz etmekteydi.⁴⁹ Benzer bir durum da Ayvalık'ta meydana gelmiş, yabancı posta acenteleri tarafından yurda sokulmak istenen yasak materyaller ile posta ve diğer malzemelerin doğrudan gümrük idaresine götürülerek burada kontrollerinin sağlanmasından sonra ilgili posta acentelerine teslim edilmesine dair tedbirler alınmasına yönelik çalışmalar yapıldığı

45 BOA, HR. MKT., 256-57.

46 BOA, BEO, 930-69690, vt. 1.

47 BOA, HR. MKT., 354-1, s. 2; BOA, HR. MKT., 354-1 s. 3.

48 BOA, DH.MKT., 1410-107.

49 BOA, DH.MKT., 1537-86.

görülmektedir.⁵⁰ Bunun yanı sıra Osmanlı posta memurlarının yasaklı ve zararlı yayınlara rastladıklarında derhal Zaptiye Nezaretine bildirmeleri istenmekteydi.⁵¹

Yabancı posta acentelerinin hukuksuz faaliyetlerde bulduklarına rastlanılmasına rağmen, yapılan antlaşmalar gereğince bu acentelerde doğrudan arama yapılamıyordu. Bu sebeple yabancı posta büroları bu durumdan faydalanarak her türlü yasak yayının dağıtımını yapmaktaydı. Bu durum ise yasak yayınların tespitini ve önlenmesini zorlaştırmaktaydı. Hükümet, Osmanlı posta memurlarının yetkilerinin sınırlı olmasından dolayı fazla bir şey beklemediğinden bu hususta Rüsumat kolcularına çok iş düşmekteydi. Hükümet gelen mektup ve yayınlar hususunda daha dikkatli davranmalarını istemekteydi.⁵² Osmanlı Devleti, yasak yayınların kontrol altına alınabilmesi, postanın dağıtım sırasında liman şehirlerinde vilayet tercümanlarının da yabancı posta acentelerinde bulundurulması için ilgili sefaretlere bu hususta tebliğat göndermiştir. Yabancılar arasında daha önce yaşanan olumsuz gelişmelerden edinilen tecrübe ile birtakım hoşnutsuzlukların oluşabileceği de göz önünde tutulmuştur. Ancak yasak yayınların kontrolünün ve denetiminin sağlanması için gereken tedbirlerin alınmasında her türlü zorluklarla da mücadele edilmekteydi.⁵³

Osmanlı ülkesine ecnebi vapurları aracılığıyla giren bu tür zararlı evrakların dağıtım sırasında vilayet tercümanının da ecnebi postahanesinde bulundurulması ve bu sayede zararlı bir evrakın dağıtılıp-dağıtılmadığının kontrol altında tutulmasının uygun olacağı kararlaştırılmıştır.⁵⁴ Yasak yayınlarla mücadelede önlem olarak yalnızca posta vapurlarıyla gelen materyallerin denetlenmesiyle bir netice alınamayacağı, bunda birtakım aksaklıkların yaşanacağı bunun için yabancı posta acentelerinde bu konuya mahsus bir memurun görevlendirilmesinin gereği üzerinde durulmuşsa da bir sonuç alınamamıştır.⁵⁵ Hem yasak yayınların engellenmesi hem de posta naklinden daha fazla gelir elde edilmesi için yabancı posta vapurlarıyla rekabet edebilecek Osmanlı posta vapur şirketinin kurulması için çalışmalar başlatılmışsa da bir gelişme kaydedilememiştir. Ayrıca vapur taşımacılığında elde edilen gelir masrafları karşılanamamıştır. Bahriye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda İrade-i Mahsus Posta Vapurları için 400.000 kuruş gider 17.000 kuruş da gelir gösterilmiştir. Bunun için yerli posta vapurlarının hukuku saklı olmak kaydıyla posta taşımacılığında “seyr ü sefer vapurlar” sağlanana kadar yabancı posta vapurlarının devamında karar kılınmıştır.⁵⁶

Yabancı posta vapurları aynı zamanda “erbab-ı fesad” olarak nitelendirilen suçluları da kaçırmaktaydılar.⁵⁷ Gayrimüslimlerin isyanlarda kullandıkları silahlar da yine bu posta vapurlarınca ülkeye gizlice sokulmaktaydı.⁵⁸ Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayeti Maarif Müdürlüğü'nden Maarif Nezareti'ne gönderilen yazıda Avusturya posta vapurları vasıtasıyla

50 BOA, DH.MKT., 1465-69.

51 BOA, Y.PRK.PT., 9-94, 1311, vr. 2.

52 BOA, DH.MKT., 1406-34.

53 BOA, DH.MKT., 1535-76.

54 BOA, DH.MKT., 1364-43.

55 BOA, DH.MKT., 1465-69.

56 BOA, MV., 225-65.

57 BOA, BEO, 208-15554.

58 BOA, DH.MKT., 1398-64.

yasaklı yayınların dağıtımının yapıldığından bahsedilmektedir.⁵⁹ Muzır evrakların, dergi, mecmua ve diğer yasak yayımların Osmanlı ülkesine gayri hukuki yollarla girişi yine yabancı posta acentelerince yapılmaktaydı.⁶⁰ 1895 Ermeni isyanlarında propagandist muzır yayımlar söz konusu postahaneler vasıtasıyla dağıtılmıştır.⁶¹ Evrak-ı muzır olarak tavsif edilen bu yasak yayınların dağıtımında sefaretlerin, yabancı posta acenteleriyle birlikte hareket ettikleri tespit edilmiştir. Osmanlı hükümeti tarafından yasak yayınların dağıtımı hususunda sefaretlere yapılan başvuruların neticesiz kalacağı aşikardı. Bununla ilgili olarak Hariciye Nezareti'nde oluşturulan komisyon⁶², yabancı postahanelerin bağlı oldukları sefaretlere bu hususta başvuruda bulunmuş ancak bu başvuru neticesiz kalmıştır. Avusturya hükümetine yapılan başvuruda Avusturya postahanelerine gelen posta ve diğer evrakların teftiş edileceğine dair teminat verilmesine rağmen bunun gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.⁶³

Yabancı postalar mali açıdan Osmanlı hükümetine zarar vermekteydi. Bu postaların verdiği mali zararlara karşı Tanzimat Dairesi'nin yapısal bazı kararlar aldığı görülmektedir. Postahane-i Amirenin zarara uğramasına karşı hukuk çerçevesinde birtakım tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Tanzimat Dairesi posta nizamnamesinde buna dair aldığı karar şu şekildedir. “Sevâhil-i Osmâniye’de işleyen yerli ve ecnebî bi’l-cümle vapurlar Devlet-i Aliyye postahânesinden başka mahalden dâhilen verilen posta mektûblarını kabûl etmeleri kat’iyyen memnû’dur buna mugâyir hareket eden kapudanlardan liman idâresi vâsıtasıyla ilk def’asında beş ve ikinci def’asında onbeş ve üçüncü def’asında elli Osmanlı altını cezâ-yı nakdî tahsil ve postahâneye teslim olunacaktır ve cezâ-yı nakdî ecnebî kapudandan alınacak ise keyfiyet liman idâresi cânibinden vapurun mensûb olduğu konsolatoya protesto edilerek hükm-i nizâm icrâ kılınacaktır.”⁶⁴

Bunun sebeplerinden biri Osmanlı postahanelerinin yetersizliğini göstermeleridir. “Postalarınızı ıslâh ediniz, sonra düşünürüz”⁶⁵ cevabıyla karşılaşıyordu. Aslında bunu öne sürmelerinin tek sebebi olabilirdi, o da bu meseleyi sürüncemede bırakarak bir boşluk oluşturarak kendi postalarının devamlılığını sağlamak olarak değerlendirilebilir. Devlet bunun giderilerek yabancı postalarla rekabet gücüne sahip bir posta teşkilatını vücuda getirme gayreti içinde olmuştur. Postanın modern hale getirilmesiyle öne sürdükleri postaların ıslahı meselesi halledilmiş olacak ve öne sürecekleri bir durum kalmayacaktı. Ayrıca devletin kendi postasını modern hale getirmesiyle önemli bir güvenlik açığı da ortadan kaldırılmış olacaktı. Mihver müesseseler arasında yer alan postanın kurumsal yapıya kavuşturulması oldukça elzem bir durum arz etmekteydi.⁶⁶

Osmanlı Devleti yabancı postaların diplomatik kanallarla ortadan kaldırılmasının kısa zaman içerisinde mümkün olamayacağını göz önüne alarak rekabet edebilecek donanımlı bir posta teşkilatının kurulmasını zorunluluk olarak görmüştür. Bu bağlamda

59 BOA, BEO., 363-27189.

60 BOA, BEO., 363-27189.

61 Semerci, “Şark Postaları”, 22.

62 BOA, BEO., 358-26800; BOA, BEO., 358-26800.

63 BOA, BEO., 358-26800.

64 BOA, BEO., 207-15512.

65 İbnü’z-ziya Ahmet Reşit, “Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri”, 723.

66 Demir, “Salih Zeki ve ‘Ecnebi Postahaneleri’nin Kaldırılması”, 173.

Avrupa postalarının hususiyetlerine uygun bir posta teşkilatına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Postahanelerde görev alacak kişilerin istidatlı olabilmeleri için Avrupa’da posta uzmanlarının yetişmesi sağlanacaktı. Bu önemli bir açığı kapatabilecekti. 1900 yılında posta ıslahına yönelik olarak yapılan çalışmalar da bu bağlamda önemlidir. Yabancı postaların merkezi yerlerde şube açmalarının önüne geçilmek suretiyle faaliyet sahalarının daraltılması amaçlanmıştır. Özellikle Lloyd başta olmak üzere diğer şirketlerin ana caddelerde şube açmalarına yasak getirilerek önlem alınmaya çalışılmıştır. Ancak bu tür uygulamalar ve tercihler, uygulama safhasına geçirilememiştir. Belki de en dikkat çekici tedbir olarak Osmanlı vatandaşlarının yabancı postahaneleri tercih etmeleri ve kullanmalarını yasaklayan bir fermanın çıkartılmasıdır (1900)⁶⁷. Lloyd şirketine karşı alınan önlemler bununla kalmamış, yabancı postaların en çok faaliyet gösterdikleri şehirlerden olan İzmir’de şirketlerin ana cadde üzerindeki şubelerini kaldırarak başka bir yere taşınmasına dair bir irade yayınlanmıştır.⁶⁸ Bunun yanı sıra uluslararası posta birliğinin belirlemiş olduğu posta ücretlerinin yarısına gönderi kabul edilmesi de alınan kararlar arasındaydı.⁶⁹

Avusturya postalarının Osmanlı ülkesinde faaliyet alanlarını genişletmesi ve ülkede önemli bir posta taşıma vasıtası haline gelerek neredeyse Osmanlı postaları üzerinde hakimiyet kurar hale gelmesine karşı tedbirler yoğunlaştırılmış, bu bağlamda bir komisyon oluşturulmuştur.⁷⁰ Yabancı postanelerde yasadışı gönderilerin giderek artmasına karşı söz konusu postaneleri denetlemek için gümrük memurlarının bulundurulmasının zorunlu hale getirilmesi atılacak önemli bir adımdı. Yolsuzluk başta olmak üzere her türlü mali denetimin sağlanması, Posta ve Telgraf Nezareti’nce yabancı postaların bütün faaliyetlerinin denetlenmesi gerekliydi.⁷¹

Yabancı postalara karşı alınacak tedbirler ve bunun uygulanabilirliği ve denetlenebilirliğine dair atılacak adımlar tartışılırken daha net bir tavır Hariciye Nezaretince gerçekleştirilmiş, nezaret, Osmanlı Devleti’nde işlemekte olan yabancı postaların bağlı buldukları elçiliklere, söz konusu postaların kaldırılmasına dair talebi içeren bir yazı gönderilmiş, buna en sert tepki Avusturya elçiliğinden gelmiştir. Elçilik bu hususa dair yapılan antlaşmaları gerekçe göstererek bu bağlamda postaların her türlü faaliyetinin yasal bir statüsü olduğuna dair bir yazıyı nezarete göndermiştir.⁷²

Osmanlı Devleti’nde yabancı postaların faaliyetlerine dair her türlü yasal önlemlerin alınması şüphesiz en önemli adımdır. Ancak, devlet postalarının tanzim ve ıslahına yönelik atılacak adımlar oldukça önemlidir. Zira yabancı postaların ilgası durumunda posta hizmetleri ile ilgili ortaya çıkabilecek muhtemel sorunların izalesi ancak bu yolla mümkün olabilirdi. İlga durumunda Osmanlı postalarının posta hizmetlerinin aksamaması için her türlü modernizasyonu sağlaması zaruri idi. Buna dair özellikle oluşturulan komisyonlar önemlidir. Bunlardan biri de Hariciye Müsteşarı Artin Efendi’nin başkanlığında oluşturulan

67 Çırağan, “Filistin’de Osmanlı Postaları”, 62.

68 Demir, “Salih Zeki ve ‘Ecnebi Postahaneleri’nin Kaldırılması”, 171-172

69 Behçet Çırağan, “Filistin’de Osmanlı Postaları”, *Yeni Koleksiyon Filateli-Nüsmatik Dergisi*, no. 24, (Ağustos 1981): 62.

70 *BOA, BEO.*, 867-64987.

71 *BOA, Y.A.RES.*, 132-98.

72 *BOA, Y.A.HUS.*, 216-90.

komisyondur. Komisyon Osmanlı postalarının yabancı postalarla rekabet edebilmesi için değerlendirmelerde bulunmuştur.

Bu öneriler ve değerlendirmeler arasında; yabancı postahanelerin kapatılması durumunda oluşacak boşluğun doldurulması için, Osmanlı postahanelerinin yeniden tanzim ve ıslahına yönelik çalışmaların bir an evvel tamamlanması, sürdürülebilir bir yapının oluşturulması, postaların emniyetinin sağlanması, postaların ilgasına dair sefaretlerin öne sürdükleri ıslahatların acilen yerine getirilmesi yer almaktaydı. Bu bağlamda Sadrazam Kamil Paşa'nın bu hususa dair Babıali'ye gönderdiği yazı oldukça dikkat çekicidir. Paşa alınacak tedbirlerin herkesin güvenini tesis edecek bir şekilde yapılmasının önemine ve gereğine değinmiştir. Ayrıca posta idaresine liyakatli kişilerin getirilmesi, ıslahatlarla Osmanlı postalarının daha modern, güçlü ve güvenilir hale getirilmesiyle yabancı postaların yerini alabileceğini belirlemektedir.⁷³

Kamil Paşa'nın diplomasiyi dikkate alarak herkesin güvenini tesis edebilecek bir tanzim ve ıslahla nitelikli bir hale getirilecek Osmanlı postalarını muhafaza etmek için ek tedbirlere de başvurduğu görülmektedir. Komisyonlarda yabancı postaların denetimi için Osmanlı posta memurlarının görevlendirilmesine dair alınan karar tatbik edilmeye başlamış, bu bağlamda Mösyö Gran ile Karın-i Sani Nuri Paşa arasında Osmanlı Devleti'ndeki yabancı postalarla ilgili olarak bir antlaşma yapılmıştır. Buna göre⁷⁴; 1- Ecnebi posta çantaları Osmanlı memurlarının gözetiminde açılacaktır. 2- Osmanlı tebaasına ait haberleşme, evrak, matbuat ve yasak yayınlar Osmanlı postahanesine teslim olunacaktır. 3- Ecnebi tebaaya ait mektuplar ecnebi postalarıyla dağıtılacak ise de postalar Osmanlı memurlarının denetiminde açılacaktır. Denetim esnasında memleketin asayişini bozacak postalar ile yasak matbuat bulunursa Zaptiye Nezareti'ne teslim olunacaktır. 4- Hatta şüphe görülecek evrak dahi Zaptiye'ye verilecek ve sahiplerine teslim olmayıp iade edilecektir.

Osmanlı Devleti'ndeki Avusturya postaları sorununun çözümünde yaşanan bir diğer gelişme de Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından 6 Ekim 1908'de işgal edilmesi ile olmuştur. Bosna-Hersek'in işgali sorununu iki devlet çözmek için Şubat 1909'da tanzim ve 26 Nisan 1909'da bir protokol imzalanmıştır. Bu protokolün 7. maddesinde "Devlet-i Aliye'nin posta hizmetinde haiz olduğu hükümler hakkını tasdiklen Avusturya Macaristan müşterek devleti bugün yabancı postahanelerin bulunduğu mahallerdeki Avusturya-Macaristan postahanelerini bu protokolün tasdikini takiben kaldırmayı ve ülkede postahaneleri bulunan başka devlet postahanelerini kaldırdıkça Osmanlı memleketindeki diğer postahanelerini de kaldırmayı taahhüt eder."⁷⁵ denilmektedir. Bu madde üzerine Avusturya postahaneleri kaldırılmıştır.

Avusturya'nın Bosna Hersek'i işgali üzerine Osmanlı Devleti'nde bu ülkeye karşı boykot yapılmış, posta ve telgraf nezareti çalışanları Avusturya üretimi olan fesleri giymemişler, Hereke Fabrikası'nda üretimi yapılan kalpakları giymek suretiyle bu boykota destek vermişlerdir. Ayrıca Avusturya postalarına mektup vermeyerek bu postaların işleyişini engellemeye çalışılmışlardır. Bu durum 1. Dünya Savaşı'na kadar devam etmişti.

73 BOA, Y.A.HUS., 216-90.

74 BOA, Y.PRK.PT., 9-94.

75 Semerci, "Şark Postaları", 23.

I. Dünya Savaşı'nda Avusturya ile Osmanlı Devleti'nin aynı safta yer almasıyla birlikte Avusturya postalarının faaliyetlerine izin verilmiş, diğer devletlere müsaade edilmemiştir.⁷⁶

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde bir ihtiyaçtan doğmuş olan yabancı postalar, yapılan antlaşmalarla konumlarını daha da güçlendirmişlerdir. Uygulamaları ve faaliyetleri ile zamanla Osmanlı Devleti'ne mali, yönetim ve iç güvenlik açısından sorun oluşturmaya başlamışlardır. Yabancı postalar arasında en dikkate değer posta ise Avusturya postaları olmuştur. Özellikle Lloyd şirketi vasıtasıyla bu sahada üstün duruma gelmiş olan Avusturya postalarının modernleşmeyle birlikte Osmanlı Devleti'nde posta ve taşımacılıkta kendini hissettirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde denetim ve incelemelerden uzak olan yabancı postalar önemli bir iç güvenlik sorunu oluşturmuşlardır. 19. Yüzyılda ayrılık isyanlarının arttığı bir dönemde, bu isyanları körükleyen materyallerin söz konusu postahaneler vasıtasıyla ülkeye sokulduğu anlaşılmış, Osmanlı makamları bu hususa dair yabancı postaların bağlı oldukları devletlerin elçiliklerine yazılı başvuruda bulunmuş ancak ilgili elçilikler buna dair somut bir adım atmamışlardır. Yabancı postalar, Osmanlı Devleti'ne mali açıdan da külfet oluşturmuşlardır. Bu anlamda Avusturya postaları iktisadi bakımdan önemli bir kar marjı elde etmekteydiler. Bütün bu menfi durumu ortadan kaldırmak için Osmanlı bürokratları bir takım önlemler almaya çalışmışlardır. Bu önlemlerin daha evvelden yapılan antlaşma hükümlerinden dolayı yerine getirilemediği anlaşılmaktadır. Devletin hukuk-ı şahanesi açısından ciddi bir tehdit halini alan yabancı postalar ve özellikle Avusturya postalarının Birinci Dünya Savaşı'na kadar yapılan her türlü mücadeleye rağmen ilgası sağlanamamış, söz konusu savaşın başlamasıyla birlikte ülkeye büyük bir kambur haline gelmiş olan bu postalar ortadan kaldırılabilmiştir.

Yabancı postaları ortadan kaldırmak için başlatılan mücadele ve çalışmaların, Osmanlı postalarının modernizasyonunun sağlanması gibi müspet neticeler de doğurduğu söylenebilir. Zira yabancı postalarla rekabet edebilecek modern posta teşkilatının vücuda getirilmesi elzemdi. Bundan mühlhem Osmanlı postaları klasik posta teşkilatından Avrupa'nın modernleşmeyle birlikte elde ettiği yeni sistem posta hizmetlerini Osmanlı postalarına tatbik etmiştir. Ayrıca yabancı postaların işleyişi, sistemi ve düzeni takip edilmek suretiyle Osmanlı postalarının bu postalara göre dizayn edilmesini sağladığı düşünülebilir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA, BEO, 207-15512.

BOA, BEO, 208-15554.

BOA, BEO, 930-69690.

BOA, BEO., 358-26800.

BOA, BEO., 363-27189.

BOA, BEO., 867-64987.

BOA, DH.MKT., 1364-43.

BOA, DH.MKT., 1398-64.

BOA, DH.MKT., 1406-34.

BOA, DH.MKT., 1410-107.

BOA, DH.MKT., 1465-69.

BOA, DH.MKT., 1535-76.

BOA, DH.MKT., 1537-86.

BOA, HR. MKT., 256-57.

BOA, HR. MKT., 354-1.

BOA, MV., 225-65.

BOA, Y.A.HUS., 216-90.

BOA, Y.A.RES., 132-98.

BOA, Y.PRK.PT., 9-94.

Telif-Tedkik Eserler

Aykara, Güleser. “Ülkemizde Yabancı Devlet Postaları ve Posta Uzmanları II”, *PTT Dergisi*, no. 27, (Ocak 1985), ss. 21-23.

Bilsel, Mehmet Cemil. *Lozan*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 1933.

Buyan, Sakin. “Posta Tarihi ve Postalarımız”, *TC Münakalat Vekaleti PTT Dergisi*, Y: 2, no. 13, (Haziran 1939), ss. 25-26.

Çırağan, Behçet. “Filistin’de Osmanlı Postaları”, *Yeni Koleksiyon Filateli-Nümismatik Dergisi*, no. 24, (Ağustos 1981), ss. 29-62.

Demir, Tanju, *Türkiye’de Posta Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara 2005.

Demir, Tanju. “Salih Zeki ve Ecnebi Postahanelerinin Kaldırılması Konusundaki Görüşleri”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C: 7, no. 1, (2005), ss. 170-185.

Eskin, Şekip. “Türk Posta Tarihi”, *TC Münakalat Vekâleti PTT Dergisi*, Y: 4, no. 39, (Ağustos 1941), ss. 24-27.

Günseli, Kamuran. “Levant Şark Postaları”, *Türk Pulculuğu*, Y: 3, no. 13, (Mayıs 1977), s. 11-32.

İbnü’z-ziya Ahmed Reşid, “Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri”, *İstişare*, no. 16, (1 Kanun-ı Sani 1324), ss. 721-728.

Karakışla, Yavuz Selim. “Arşivden Bir Belge: Ecnebi Postahanelerinden Gelen Evrak-ı Muzırır (1889)”, *Toplumsal Tarih*, (Ekim 2001), ss. 48-50.

Kılıçaslan, M. Emre. *Osmanlı Kıyılarındaki Batı: Avusturya Lloyd Buharlı Kumpanyası*. İstanbul: Libra Kitap, 2019.

Kuyaş, Salih. “Türk Posta Tarihi Üzerine: Pul Öncesi Posta Damgaları ve İlk Osmanlı Pulları”, no. 8, *Tarih ve Toplum*, (Ağustos 1984), ss. 57-63.

Kütükoğlu, Mübahat S. “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti Tarihi*. C. 2, editör: E. İhsanoğlu. İstanbul: IRCICA, İstanbul 1999), ss. 513-649.

Rizi, Edvin. “Levant Postaları ve Türkiye’nin Bunlara Karşı Savaşı II”, *Yeni Koleksiyon*, no. 8, (Ocak 1980), ss. 9-11.

Rizi, Edvin. “Levant Postaları ve Türkiye’nin Bunlara Karşı Savaşı”, *Yeni Koleksiyon*, no. 1, (Ekim-Kasım 1978), ss. 9-11.

Say, Yağmur. “Haberleşmenin Gelişimi ve Türk Postası”. *PTT Dergisi*, no 27, (Şubat 1990), ss. 35-39.

Semerci, Muharrem. “Posta Tarihinde Şark Postaları”, *PTT Dergisi*, no. 103, (Haziran 1991), ss. 22-26.

Tan, Turgut. “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancılara Verilmiş Kamu İmtiyazları”, *AÜSBFD.*, C: XXII, no. 2, (Mart 1967), ss. 285-326.

Yurtsever, Ersin. “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar”, *Türkiye’de Pul ve Pulculuk*, Y: 3, no. 1-2, (15 Nisan 1984), ss. 37-43.

Yurtsever, Ersin. “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar”, *Türkiye’de Pul ve Pulculuk*, no 9, (Ocak 1983), ss. 27-28.

Yurtsever, Ersin. “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postaneler”, *Türkiye’de Pul ve Pulculuk*, Y: 2, no. 4-5, (15 Şubat 1984).